

Inaki Irazabalbeitia

Elhuyarretik, figura juridikoetan zehar mezenasgora

2002. urtean euskal kulturak egin duen bideari buruzko lerro hauek etxetik hasiko ditut, hain zuzen ere Elhuyarrek aro berri bati ekingo dio eta.

Elhuyar, euskal kulturako erakunde asko bezala, 1970eko hamarkadaren lehen urte zurrunbilotsu haietan sortu zen. Hogeita hamar urte bete ditu aurten. Donostiako injineru eta injineru-gai gazte batzuk euskara eta zientzia lotzearen xedearekin hasi ziren juntatzen. Ilusio, amets eta aitzindari-lan haien fruitu da egungo Elhuyar, zientziaren gizarteratzean eta euskararen normalizazioan erreferentzia nagusietakoa Euskal Herrian.

Ospakizunaz haratago Elhuyarren eraldaketa izango dut hizpide. 1981etik hona kultur elkarteak izan da Elhuyar. Aurtengo uztailaren 12tik aurrera fundazio izango da. Hiru izan dira horretara bultzatu gaituzten arrazoi nagusiak: elkartearen jarduna sendotzea eta indartzea, elkartearen gizarte-oinarria zabaltzea eta kudeaketa eraginkorra goa lortzea. Aldi berean ez genuen elkartearen ondarea pribatizatzea nahi, alegia, inoren poltsikora joatea. Indarrean dagoen lege-markoak aukera bakarra ematen du baldintza horiek guztiak betetzeko: fundazioa.

Jakina denez, fundazioek helburu bati atxikita jarritako ondarea dute oinarri. Elhuyar Fundazioaren helburuak elkarteak orain arte eginiko lanak biltzen ditu: zientziaren gizarteratzea eta euskararen normalizazioa, corpusarena zein estatusarena, bultzatzea.

Elhuyar Fundazioa gizarteari irekitzeko xedearekin sortu da. Gizarteak gure proiektuan parte hartze handiagoa izan dezan nahi dugu. Fundaziora hainbat gizarte-agente biltzen ari gara: norbanakoak, batetik; enpresak bestetik eta

erakunde publikoak azkenik. Hiru agente-mota hauek parte izango dira Fundazioan zein bere agente-organoan, Patronatuan. Elhuyar Kultur Elkartek hogeita hamar urteotan pilatutako ondare material zein inmaterial guztia Fundazioaren esku dago orain. Elhuyartarrok eskuzabal jokatu dugu geurea soilik zena gizartearena delako orain.

Fundazioa sortzeko bidea ez da erraza izan. 2000ko Elhuyarren Batzar Nagusian aldaketa egiteko erabakia hartu genuen eta oraindik ez gara fundazio legearen bedei-indikazio guztiekin, erregistro-zenbakia falta baitzaigu (2002-11-03). Eusko Jaurlaritzaren Justizia saileko Fundazioen Protektoratuarekin egin dugu topo, fundazioak zuzen jokatzen ari diren zaintzeaz arduratzen den organoarekin.

Fundazioa Protektoratuari aurkeztu genionean, Elhuyar fundazio bihurtzeko arrazoirik ez zutela ikusten adierazi ziguten. Gu harri eta zur gelditu ginen. Gure ondarea eta, hein batean, gure proiektuaren kontrola gizartearen esku utzi behar genituen eta erakunde publikoek galarazi nahi ziguten. Ulergaitza zitzaigun. Fundazioak perretxiko moduan sortzen ari diren honetan, ulertzekoa da Protektoratuak kontrol-neurri gogorrak hartzea, iruzur fiskala egiteko bidea eman baitiezaieke batzuen batzuei. Alabaina, kultur alorrean ari den onura publikoko elkarte bati pauso hori oztopatzea ez dirudi oso zentzuzkoa. Gero a ohartu garenez, nahikoa ohikoa da egoera.

Litekeena da Protektoratuak fundazioen izaerari eta helburei buruz duen ikuspegia bat etortzea Fundazioaren Legearen filosofiarekin eta kultur esparruan enpresa-jarduerak burutzeko fundazioa ez izatea figura juridiko egoikia. Hori horrela bada, kultur esparruan, ikerketa-jardueretan eta enparauetan irabazi asmorik gabe dabiltzan enpresa-egitura pribatuei irtenbide bat eman behar zaie ikuspegi juridikotik. Ohizko enpresen figura juridikoak, hala nola sozietate anonimoak, sozietate mugatuak eta kooperatibak, ez dira egokiak, ugazaben diru-irabazia baitute helburu. Kultur elkartean esparruan, bestalde, berdin-berdin kabitzen dira egitura profesionalik ez duen auzoko kultur taldea eta egitura profesional sendoa duen Elhuyarren moduko kultur enpresa. Egoerak ez dirudi logikoa.

Horri guztiari jaramon eginez, zilegi da pentsatzea irabazi asmorik gabeko enpresa-egiturentzat figura juridiko egokia sortu beharko litzatekeela. Erakunde publikoen teilatuan dago pilota, eskumen legegilea beraiei baitagokie. Eusko Jaurlaritzak badu zeri buruz gogoeta egiteko aukera.

Irabazi asmorik gabeko erakundeen jardunari beste ikuspegi batetik erreparatuz, mezenasgoa izango dut segidan hizpide. Euskal Herrian bada enpresen artean kultur, kirol edo gizarte-ekimenak diruz laguntzeko tradizioa. Zeinek uko egiten dio herrian, demagun, Euskal Herriko Itzuliaren etapa bukatzen denean, diru-apur bat emateari? Inork gutxik. Bestetik, euskaldunok nahiko erraz egiten dizkiegu musu-trukeko diru-ekarpenak kultur, gizarte- edo kirol-ekimenei, ikastolen festak kasu. Alabaina, tradizio horrek ez du gure artean benetako mezenasgorik ekari, adibide aipagarri batzuk izan ezik. Enpresen kasuan, esaterako, gizarte-ekimenei emandako dirulaguntzek nekez gainditzen dituzte egoitza duten udalerriarren mugak eta kopuruz urriak izaten dira.

Hainbat arrazoi eman daiteke gertaera hori esplikatzeko. Gure enpresa gehienak txikiak eta ertainak dira, beraz, baliabide ekonomiko ez oso ugariak dituzte zeregin horretarako. Arrazoi bat izan daiteke. Dena dela, gure sistema fiskalak ez du mezenasgoa laguntzen. Hain zuzen ere, euskal zergadunek, fisikoek zein juridikoek, gustukoen duten gizarte-ekimenari ezereen truk dirua edo ondasunak ematen dizkiotenean har ditzaketen onura fiskalak ez daude emandakoaren tamaina berean. Ondorioz, kultur elkarte, fundazio eta antzekoei ekarpenak egitea ala ez deliberatzeko unean balizko onura fiskalek pisu gutxi dute enpresen kasuan gutxienez.

Mezenasgoa gurean bultzatzeko bi neurri ikusten ditut behar-beharrezkoak: sustapen-lana eta onura fiskalak handitzea. Bata zein bestea urrun dauzkagu, nik uste, gai honetan iparralderantz ez eta hegoalderantz begiratzeko baitute gure arduradun politikoek. Oraindik orain, Madrillgo Parlamentuan Estatuko Fundazioen legearen eztabaidan CiUren zuzenketa bat atzera bota da non partiku-

larrek 150 euro bitartean eginiko diru-ekarpenek oso-osorik desgrabatuko luketen PFGZn.

Ez dut ulertzen erakunde publikoen seta arazo horretan. Ogasunek zergadunengandik diru gutxiago jasoko luketela bistakoa da. Baina zenbat izango litzateke? Asko? Sistema egoki baten bidez, zergadunek zuzenean gizarte-, kultur edo kirol-ekimenei eginiko ekarpenak neurri zentzuzkoen barnean koka daitezke. Era berean bi gertaera oso positibo jazoko lirateke: zergadunak gogokoen duen ekimena laguntzeko aukera izatea (fededunek egun Eliza laguntzeko duten bezala, bidenabar) eta irabazi asmorik gabeko erakundeen artean gauzak ondo egiteko lehia piztea.

Horrelako bide batek desorekak sor ditzakeela jakitun naiz, 'modako' gaiek edo lobby-lanak egoki egiten dituztenek baliabide ekonomiko gehiago biltzeko ahalmen handiagoa izango luketelako. Balizko desorekak saihestea izango litzateke, aurrerantzean, erakunde publikoen dirulaguntza politikaren oinarrietako bat.

Ni behintzat pozik egongo nintzateke nire zergen zati bat gustuko ditudan irabazi asmorik gabeko erakundeei zuzen-zuzenean bideratzeko modua izango banu, bultzatu nahi ditudan proiektuak indartzeko manera emango bailidake. Nire erabakimena handituko litzateke, batetik, eta, bestetik, gizarte-erakundeek independentzia emendatuko lukete eta, apika, hori dateke erakunde publikoek horren gustuko ez dutena...

Euskal unibertsitaterantz UEUtik?

Euskal unibertsitatearen urtean gaude. 2001eko irailean EIREk antolatutako jardunaldiekin hasi zen, *Jakin*ek eskainitako ale txit interesgarriarekin jarraitu eta abenduaren 14an UEUk egingo duen bigarren kongresuarekin bukatuko da.

Udako Euskal Unibertsitateak aldaketa kualitatibo eta kuantitatibo inportanteak izan ditu bere lehen kongresutik hona. Gizartean eta euskalgintzan zuen errekonozimendua erakunde publikoen alorrean ere sendotu egin da, Nafarroan izan ezik. Horrek baliabide ekonomiko

handiagoak eman dizkio, azpiegiturak ugaritzea eta sendotzea ekarri du, Markeskoa jauregia kasu, eta UEUren estatua normalizatu du guztiz.

Udakoa ezik negukoa da orain UEU. Jatorriari uko egin gabe, neguan nagusiki burutzen ditu bere jardunak. Halaber, unibertsitate-hezkuntzaren beste maila batzuetan hasi da lanean, HIZTEK masterra lekuko (bide batez euskal kulturaren esparruan 2002ko gertakari nagusietako bat).

Giza egitura profesionala bikoiztu egin du. Hazten ari da. Alabaina nora doa UEU? Galdera horri eta antzekoei erantzun nahi die bigarren kongresuak. Prozesu luzea izan da, gogoeta estrategikoaren metodologian oinarritutakoa eta bukaera abenduaren 14an izango du. Egun horretan, landutako ponentziak eztabaidatu eta batzarrak egoki ikusiz gero onartu egingo dira.

Lan bikaina egin dute ponentziak lantzen aritu direnak eta bihoazkie lerro hauen bidez zorionak eta eskerrak. Alta bada, ponentzia horietako proposamen batzuek kezka handia sortu didate UEUren geroaz, EIREk 2001ean antolatutako kongresuen ondorioetan biltzen den euskal unibertsitatearen definizioa hartzen baita oinarri ideologiko moduan. Honela dio definizio horrek:

‘Euskal Unibertsitatea’ euskarazko unibertsitate modura definitzen dugu eta euskaraz egiten den unibertsitate irakaskuntza, ikerkuntza, kudeaketa eta egitura oro hartzen ditu bere baitan. Pentsabide horretatik, Euskal Herrian dauden unibertsitate guztietan egiten den euskarazko jarduera oro ere euskal unibertsitatearen zati da —irakaskuntza, ikerkuntza, kudeaketa eta egitura kontuan izanik—, eta osotara euskaraz den unibertsitate edo unibertsitate-gunea garatzen denean, hori ere Euskal Unibertsitatearen zati litzateke.

Definizioak indarra du; erakargarria da, baina ez du unibertsitate bat definitzen. Proposatutako definizioa euskal unibertsitarioen edo euskarazko unibertsitate-gertaeren sare bati legokioke, baina ez erakunde unibertsitario bati. Oker ez banago, UEUk erakunde unibertsitario bat sorraztea izan du gaurdaino helburu nagusia; erakunde fisikoa, ukigarria eta homologagarria. Euskal unibertsitarioen

edo euskarazko gertaera unibertsitario horien sarea eratzea oso egokia izan daiteke Euskal Unibertsitatea eratzeko bidean, are gehiago pizgarri eta katalizatzaile, baina ez da inola ere Euskal Unibertsitatearen ordezko; hain zuzen ere, berariaz antolatutako erakundearen ordezko. Egia da jada era guztietako sareak eratzen ari direla munduan eta, itxuraz, etorkizunean zabaldu egingo direla; alabaina, sare horien nodoak errealitate fisiko antolatuak dira beti. Eta gure Euskal Unibertsitatearen sareak ere errealitate fisiko bat ere beharko du erdigunean: Euskal Unibertsitatea hain justu.

Oinarri horiek arriskutsuak iruditzen zaizkit UEUren proiektuarentzat zein Euskal Unibertsitatea lortzeko prozesuarentzat. Lerro hauek leitzen ari zarenean, ueukideek hautua egina izango dute jada eta nire kezka, apika, jabalduta egongo da. Hala bedi!

Sosak apal eta berandu

Ohituta gauzka Eusko Jaurlaritzaren Kultura Sailak sosak berandu partitzen. Aurtengoak, dena dela, marka guztiak gainditu ditu. Gaurko egunez (02-11-03) 2002ko Euskalgintza deialdiko dirulaguntzen ebazpena ez da EHAAan argitaratu diru-banaketa, antza, irailaren bukaerarako erabakita bazegoen ere, eta komunikabideentzako laguntzak erabaki gabe daude oraindik. Ez da bidezkoa, ezta ametitzekoa ere, egoera. Esplikaziorik ba al dauka urtetan zehar modu berean eta irizpide bertsuei jarraituta ematen diren dirulaguntza batzuen ebazpena hilabetetan luzatzeak? Nire ikuspegitik eta eskutan ditudan datuen arabera ez.

Bien bitartean, egora horrek kalte handia eragiten digu kultur eragileoi. Izan ere, ekintza defizitarioak bideratu ahal izateko ematen dira laguntzak eta esleipenaren atzeratzeak defizita areagotu egiten du. Kontraesan gorri-gorria! Komunikabide baten editore garenok txintxo-txintxo ari gara urtearen hasieratik gure langile eta lankideen soldatak, hornitzaileen fakturak edo lokalaren alokairua ordaintzen. Harpidedunek urte hasieran ordaindutakoak, publizitateak eta kioskoetako salmenta urriak uda iritsi ar-

te lasai ibiltzeko modua ematen digu. Orduantxe hasten dira larritasunak, bankuetara kreditu-eske joan-etorriak eta korrituen kontura gure komunikabidearen defizita emendatzea. Jazoera kafkiarra, alajaina, zurrunbilo horretan guztian irabazpidea duen bakarra bankua baita!

Zer esan esku artean kultur proiektu oso interesgarria izanik, bideragarri egiteko dirulaguntza ezinbestekoa duzunean. Bada gerta dakizuke azaroaren bukaeran edo abisua hartzea halako dirulaguntza jaso duzula eta zure proiektu hori abenduaren 31 baino lehen bukatu behar duzula eta zu artean hasi gabe...

Horrelakoak behin gertatzea azal eta konpreni daitezke. Kroniko bihurtu izana ez, ordea.

Aspalditxo ari naiz han eta hemen predikua egiten. Teknologia berriak ditugu sarri gure agintari politikoen ezpainenetan. Nik dakita zenbat e-plan dagoen gurean? Diru-kopuru izugarriak aipatzen dira informazio- eta komunikazio-teknologiaren aitzakian. Sarri dirutza hori guztia non dagoen galdetzen diot neure buruari, zeren eta gure erakunde publikoek sarean euskarazko edukiak egon daitezzen banatzen dituzten dirulaguntzak miseria hutsa baitira.

Bi galdera

Noiz arte egongo dira gure erakunde publiko nagusietan hizkuntza-politikako ardurak kultura sailen menpe?

Datorren urteko aldundi berriek aldaketarik ekarriko al dute alor horretan?¶